

REGÉNYAKARÁS ÉS KIVÁNDORLÁS

Görcsi Péter: *Várni a 29-esre*

Görcsi Péter debütáló, *Várni a 29-esre* című regénye egy nemzedék, a rendszerváltás környékén születettek generációs tapasztalatát viszi színre. Már csak azért is nagy kíváncsisággal vettem kézbe a könyvet, mert én is ehhez a generációhoz tartozom, és bőven találhatunk párhuzamokat az életünkben, például rövidebb időt éltem én is a regényben meg nem nevezett, de azért jól felismerhető egyetemi városban, Pécsen, éppúgy, mint Görcsi vagy a regényének hőse, és ha nem is Norvégiában, de Dániában én is megtapasztaltam az északi jóléti államok sajátos nyomorúságát. Arról nem is beszélve, hogy örök egyetemistaként magam is láttam, megszenvedtem vagy inkább folyamatos jelenben látom és megszenvedem egy másik egyetemen a bölcsészképzések lejtmenetét és leépítését, a lehetőségek beszűkülését. Semlegesebben mondva a kulturális mező átalakulását, amely az egyik nyomós ok a regény elbeszélőjének külföldre költözésében.

A regény egy első generációs értelmiségi útját követi egy nyugat-magyarországi kisvárosból, vélhetően Nagykanizsától kezdve a már említett egyetemvároson keresztül először (a neoliberális) Londonig, majd (a jóléti) Oslóig. Vagy mondhatnám, a félperiféria perifériájától a centrumországok fővárosáig.

Sajnos nem sikerült rájönni, hogy a kisebb magyarországi városokat, Pécsét és Nagykanizsát miért nem nevezi meg a regény, szemben a három fővárossal, Budapesttel, Londenval és Oslóval. Mert az hamar feltűnik olvasás közben, hogy nem azért választja ezt a megoldást, mert a kisvárosokat olyan helyekké akarná stilizálni, amelyek bármelyik országban akadnak, szemben a névvel ellátott fővárosokkal, amelyek mind egyediek; aki egy kicsit is járatos volt a kétezres évek végi, kétezertizes évek eleji Pécsen, az sok mindenre ráismerhet, nem is beszélve a nyelvileg akkurátusan színre vitt épületekről. De azt sem érzem jó magyarázatnak, hogy valamiféle autofikciós szemérmesség miatt került sor erre, vagyis a Nyugaton magyarul írt, magyar olvasóközönségnek szánt könyv lódításait ezekben a városokban otthonosan mozgó olvasó fülön csíphetné. Már csak azért sem, mert nem tartom ezt a könyvet autofikciós szövegnek, de erről majd később szólok bővebben.

Most inkább onnan folytatnám, hogy Görcsi regényének egyik célja, hogy szembesítsen a félperiféria sorskérdésével: menni vagy maradni? Fejlődésregényt kapunk, vagy inkább annak nem a klasszikus bildungot, hanem a generációs tapasztalatot előtérbe állító alakmását, amelyet angolszász – leginkább filmes – műfajmegjelöléssel coming of age-történetnek lehetne nevezni. Persze a kivándorlás sorsproblémá-

*Jelenkor Kiadó
Budapest, 2024
472 oldal, 4999 Ft*

ja nem új, de egész máshogyan vetődött fel a második világháború előtti Magyarországon, mint ahogy Oravecz Imre azt regénytrilógiájában megírta, vagy később, különösen az '56-os nagy emigrációs hullám alatt és után a Kádár-rendszer vasfüggönye mögött, vagy az EU-hoz való csatlakozás előtt, már a rendszerváltás után, vagy éppen a NER-ben. Izgalmas lenne összehasonlítani a Kádár-rendszer egyik nagy szabadságmítosának, az akkori szóhasználat szerint a disszidálásnak az irodalmi megjelenéseit a későbbi időszakéival. Habár ebben a kritikában erre nem vállalkozhatom, arra az aspektusra felhívnom a figyelmet, hogy Magyarország történeti fordulópontjai mellett a kivándorlás szempontjából éppolyan fontos az ezzel párhuzamosan zajló technológiatörténeti aspektus, mert egész más úgy elhagyni egy országot, hogy a mindenki zsebében ott lapuló interneten keresztül folyamatosan összeköttetésben maradunk vele, ahogy Görcsi regényének a hőse sem tud elszakadni az otthontalanná vált otthonától, mivel folyamatosan olvassa az onnan jövő híreket.

Görcsi klasszikus epikai keretet fundál ki: énelbeszélője egy végpontból az államilag kirendelt, finanszírozott pszichológusának írt e-mailekben retrospektíve meséli el a történetét, amelynek két fő kérdése van, amire az olvasó az elbeszélővel együtt keresi a választ: hogy jutottunk ide, és hol is vagyunk éppen? Annyit azért csavar a képleten, hogy alapvetően két idősíkot váltogatva meséli el az élete történetét, az egyikben eleinte némileg lóugrásokban haladva a születésétől az Oslóba érkezétségig, a másikban az oslói életét a levelezés megkezdéséig. A történetszálak között ugrál ide-oda az elbeszélés, hol esetleges, hol motivikus, hol dramaturgiai, hol mechanikus váltásokkal. Közben bőszes előre-és visszautalásokkal és narratív horgokkal teleszórtan, elképesztő profizmussal működte-ti a figyelemgazdaságot. Teherbíró, jól ismert regényszerkezetet hoz létre ennek minden előnyével és hátrányával.

Nagy előnye ennek a szerkezetnek – ahogy Jánossy Lajos is felhívja rá a figyelmet –, hogy jól érzékelteti az elbeszélő-főhős különböző helyeken megjárt hasonló ördögi köröit.¹ Mert mintha mind Pécsen, mind Londonban, mind Oslóban ugyanazokat a magánéleti helyzeteket és válságokat termelné újra. Talán csak egyre kevesebb naiv lelkesedéssel. Kezdve a Veronika-szerellemmel Pécsen, folytatva a Rebecca-szerellemmel Londonban és végül a Mia-szerellemmel Oslóban. A címbe emelt 29-es busz is ennek a körkörösségnek a szimbóluma. A regény elején, de a regényidő vége felé Oslóban a „régis ismerős[le]ként üdvözöl[i] a járatot” (26.), amin most utazik először, és nem azért megy vele, hogy eljusson „A” pontból „B” pontba, hanem mint egy flâneur kószál vele, hogy így fedezze fel a várost. Pécsen ez a busz viszi a Központi könyvtárba, ahol összeismerkedik majd élete (első nagy) szerelmével, Veronikával, Londonban pedig ezt a buszt készíti le, amikor élete második nagy szerelmét, Rebeccát randira hívja.

Itt tegyünk egy kisebb kitérőt, mielőtt a cím másik tagjával és a körkörösséggel szembeni célélvűséggel folytatnánk. A regény(ben megjelenő figura) egyik legidegesítőbb vonása, hogy a férfitekintetet mindenféle reflexió nélkül működteti. A csodálatos bombanők felmagasztalása és a stabil szexpajtások leírása időnként egészen bicskanyitogató, és aki azzal jön, hogy így működnek a vidéki férfiak, az szerintem nem gondol róluk sokat. Vagy talán azt is mondhatnám, hogy ez a regény időnként éppen így lenézi a főszereplőjét. Ennél már lényegesen pontosabbak, de nem kevésbé idegesítőek azok a futamok, ame-

¹ Vö.: „Nem tagadható azonban, hogy van ebben az anyagkezelésben valami imponáló, nem beszélve arról, hogy például a norvég mindennapokat bemutató oldalakon feltűnik az eddigieken túlmutató nyelvi lendület; az ismétlések retorikai svungja magával ragadja az olvasót. Miként az sem, hogy az említett levélforma is ennek a kvázi-repetitív ritmusnak alárendelt, miáltal az »ördögi körökből« kitorni nem tudó, hányódó élet ambícióinak minduntalan megrekedése hiteles alakot nyer.” Jánossy Lajos: A lakatlan ember. Görcsi Péter regényéről. *Litera*, 2024. június 8.

lyek lélektanilag azt szolgálják, hogy az elbeszélő megindokolja magának, miért is éli külföldön azt a nehéz, társadalmi státuszához képest alacsonyabb rendű életet, mint amit élhetne. A frusztrációit a magyarországi politikai helyzet felületes, de hézagmentes leírásaiban éli ki a főhős:

„A korrupt politikusok a '90-es évek közepe óta fojtogatták a kelet-európai gazdaságot, a fejlődés és a Nyugat-Európához való felzárkózás – amit a pártok többsége évtizedek óta hajtogatott – mindössze annyit jelentett számukra, hogy ha a nép jól teljesít, fizeti az adót, az Európai Unió pedig pénzt küld a különböző fejlesztésekre, akkor nekik több forrásból is lehetőségük lesz sikkasztani. Az uniós pénz nagy részéből Magyarországon mindig építettek valamit, ahelyett hogy munkahelyeket teremtettek volna, élhető, a nyugat-európaihoz hasonló adórendszert, egészségügyi és oktatási rendszert hoztak volna létre. A munkahiány, az alacsony fizetések, a véletlenszerű, átgondolatlan, hirtelen döntések és törvények miatt kialakult egyre kilátástalanabb jövőkép miatt évről évre nőtt Európában a keletről nyugatra vándorlók száma.” (84.)

Mert anélkül, hogy felmenteném őket, azért mégse lehet mindent a korrupt politikusokra fogni, ahogy a regény elbeszélője is reflektál erre a regény zárlatában.² Persze karakterétől némileg idegen lenne, ha mondjuk ennél alaposabban elmerengene azon, milyen társadalmi folyamatok hozták létre a korrupt politikusokat, és hogyan alakítja a centrum a perifériát. Bár ez utóbbról azért számot ad a regény az elbeszélő sorsán keresztül.

Ugyanakkor a cím másik tagja, a „várni” mintha nemcsak az úton levést, hanem a megérkezést is ígérné, ahogy a regényben folyamatosan épülő narratív kirakós is végig azt ígéri, hogy majd a végére összeáll a kép. És míg ez az olvasónak meg is történik a regény dramaturgiai csúcspontján, ahol kiderül, hogy miért is hagyja el londoni életét az elbeszélő, majd mélységében az is feltárul, hogy miért is írja ezeket a leveleket, addig mintha az ő számára mintha kevésbé érne célt e terápiás önvizsgálat. És talán itt érdemes megjegyezni, hogy ez a jól kifundált regényes beszédhelyzet (a terapeutának írt levelek), a bennük kibomló dramaturgia és az elbeszélő figura hitelteleníti egymást. A regényírói tudás, amivel fel vannak építve ezek a fejezetek, az információadagolás módja sokkal inkább a regény akarásáról tanúskodnak számomra, mint arról, hogy hiteles beszédhelyzetet mutatnának meg. Máshogy mondva, nem hiszem el, hogy az a figura, aki e levelekben megképződik, a pszichológusának ilyen léptékű és ilyen dramaturgiájú leveleket írna, így adagolná az információkat és így vágná mindenféle reflexió nélkül a jeleneteket. Vagyis az ördögi köreiben ragadó, abból kimászni igyekvő elbeszélő ennyire célulvú, nagyszabású szöveget létre tudna hozni.

Utólag beszédesnek tűnik, hogy Antal Balázs *Az autofikció mint az irodalom vége* című tanulmányából³ kihagyta Görcsi Péter regényét, mert ez a könyv nem akar más lenni, mint regény, nem az élet(mód/vitel) és az irodalom kölcsönhatásait viszi színre, mint Biró Zsombor Aurél *Visszatérő álmom, hogy apám vállán ébredek* című regénye vagy Kemény Lili *Nem* című könyve, de olyan felmutatott egzisztenciális céljai sincsenek, mint Szűcs Teri *Visszatért hozzám az emlékezet* című könyvének. Arról nem is beszélve, hogy a

² Vö.: „Hadd ejtsek szót még a politikai körülményekről, melyek hétről hétre fel-felbukkantak beszélgetéseink során, és amelyek nélkül a dolgok másképp is történhetek volna. Úgy is mondhatnám, más körülmények között máshogy döntöttem volna. Ez a megfogalmazás neked bizonyára jobban tetszik: van benne némi felelősségvállalás, amit folyton emlegetsz. Magyarázatok magamnak arról, miért nem sikerülhettek a dolgok.” (465.)

³ Antal Balázs: *Az autofikció mint az irodalom vége*. *Alföld Online*, 2024. 12. 16.

szerzője nem játszik olyan játékokat sem az interjúiban, mint Kemény Lili: „A prózáját ért bírálatokra azt feleli: jönnek az esztétikával, miközben ez az életem – míg a cselekményt illető bírálatokra meg azt mondja: jönnek itt az életemmel, miközben ez egy prózamű”,⁴ hanem be akar lakni egy formát. Vagyis a posztmodern önéletrajz, autofikció problémáival⁵ való küzdelem helyett a regényakarás dominál, és a generációs tapasztalat feltárásának bejáratott formát keres és talál.

⁴ Uo.

⁵ Vö.: „az autofikciók sikere és poétikai hatása egyrészt a fiktív és a valós (referenciális, életrajzi) közötti határ átlépésével, ideiglenes felfüggesztésével vagy éppen a határ mibenlétére való rákérdezéssel áll összefüggésben, másrészt azzal a törekvéssel, hogy az önéletrajzi művek performatív dimenzióit részben felfüggesztve, részben megtartva, felerősítsék [...] azok figuratív és kognitív potenciálját.” Z. Varga Zoltán: A vallomástól az autofikcióig. Performativitás az irodalmi ön(re)prezentáció hibrid formáiban. *Korunk*, 2022/11, 70–71.